

7. Скачков А. Ю. Лінгвостилістичні особливості портретних описів у творах М. Коцюбинського : автореф. дис. ... к. філол. н. : 10.02.01 "Українська мова" / А. Ю. Скачков. – Харків, 2007. – 16 с.
8. Черненко Т. В. Фінансовий дискурс: визначення та характеристики / Т. В. Черненко // Науковий вісник Буковинської державної фінансової академії : [зб. наук. праць / ред. В. В. Прядко]. – Чернівці, 2011. – Вип. 4 : гуманітарні науки.

Анотація

Стаття присвячена аналізу портретного дискурсу у прозових творах К. Малицької та Д. Макогона. Схарактеризовано різновиди портретних дискурсів за такими параметрами: кількістю описуваних персонажів, стержневими словами, інтродуктивними елементами, поширеністю у текстовій тканині твору, фізичною та психологічною їх складовою. Акцентовано на видах порівнянь, метафор та епітетів, що притаманні стилю цих авторів. Стаття окреслює специфічні риси портретних характеристик, які є показовими для буковинських письменників.

Ключові слова: портретний дискурс, соматизм, вестизм, сконцентрований портрет, деконцентрований портрет, статичний портрет, динамічний портрет, фізичний портрет, психологічний портрет.

Аннотация

Статья посвящена анализу портретного дискурса в прозе К. Малицкой и Д. Макогона. Охарактеризованы виды портретных дискурсов по следующим параметрам: количеству описываемых персонажей, стержневыми словам, интродуктивными элементами, распространенности в текстовой ткани произведения, физической и психологической их составляющей. Акцентируется на видах сравнений, метафор и эпитетов, присущие стилю этих авторов. Статья определяет специфические черты портретных характеристик, которые являются показательными для буковинских писателей.

Ключевые слова: портретный дискурс, соматизм, вестизм, сконцентрированный портрет, деконцентрированный портрет, статический портрет, динамический портрет, физический портрет, психологический портрет.

Summary

The present paper is a study of the concept of "discourse" and the discourse analysis of a portrait as one of the varieties of artistic discourse in the works of K. Malytska's and D. Makohon's. The following parameters of different types of portrait's descriptions are determined: the number of described characters, keywords and introductive elements in the text, their physical and psychological components. The attention to the author's stylistic phenomena of comparisons, metaphors and epithets is paid in the paper. The article outlines the specific features of heroes' portraits characteristic of Bukovynian writers.

Keywords: portrait discourse, somatisms, vestyzm, concentrated portrait, nonconcentrated portrait, static portrait, dynamic portrait, physical portrait, psychological portrait.

УДК 821.161.2.09

Пархета Я. В.,

аспірантка,

Кіровоградський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка

ГРИГІР ТЮТЮННИК: "У ПОШУКАХ БАТЬКА"

Григор Тютюнник належить до тих письменників, які відчували усі страхи та й наслідки війни та залізного політичного режиму; які, як ніхто, потребували правди замість "замилування" очей фальшивими радянськими гаслами.

Післявоєнні часи (1950–60 рр.) позначені для українства величезними втратами, зокрема, чи не найбільше поневірянь припало на долю тодішніх дітей, які відчували на собі усю гіркоту голоду, безпритульності або ж втрати батьків чи хоча б одного з них. Найчастіше – батька. Тож не викликає здивування, що лейтмотивом творчості письменників-шістдесятників є складна доля дітей, які опинились у вирі війни. Постає Григора Тютюнника у зазначеному контексті є визначальною.

Проблеми поетики та деякі аспекти творчості Гр. Тютюнника у зв'язку з історичною епохою частково були розкриті в окремих публікаціях (Т. Аврахов, Л. Зубак, А. Ремша, М. Хороб), почасти у монографічних виданнях (А. Гурбанська, Н. Зборовська, Л. Тарнашинська) і дисертаційних дослідженнях (В. Даниленко, О. Лихачова, О. Чепурна). Усе ж недостатньо вивченими, на нашу думку, залишились особисті психічні інтенції письменника та особливості їхньої трансформації у творчості. Однією з таких інтенцій є біль від втрати батька, постійні його пошуки та образа на матір за зраду. Завданням нашої розвідки є вивчення причин, особливостей формування ідилічного образу батька письменником та їхню реалізацію в художніх творах. Відсутність ґрунтовного дослідження на цю тему актуалізує нашу розвідку.

Матеріалом, який, на наш погляд, дає змогу виконати ці завдання, є спогади сучасників Гр. Тютюнника і власне художні твори, у яких головний герой відверто експлікує психологічну модель, яку ми називаємо “у пошуках батька”.

Як уже зазначалось, письменник і епоха, в якій він зростав і формувався як особистість, нерозривно пов'язані. На це неодноразово вказували авторитетні дослідники. Зокрема, Л. Тарнашинська зазначає, що “творчість Григора Тютюнника дає психологічно-характерологічний зріз соціального життя українства 60–70-х років ХХ століття <...> і є, по суті, неперевершеним художнім документом епохи, що апелює до емоційного сприйняття читача – найбільш глибокого й точного” [4, 392]. Погоджуємось і з думкою В. Панченка в тому, що “творчість Григора Тютюнника тісно пов'язана з досвідом покоління прозаїків, яке прийшло в літературу наприкінці 50-х на початку 60-х років. Може, найпекучіша, найвистраждаліша тема, що її з великою художньою силою утвердило в українському письменстві це покоління, – дитинство і війна” [3, 123].

Необхідним для дослідження є вивчення особливостей становлення особистості, тож простежимо процес її становлення, орієнтуючись на здобутки вітчизняної та зарубіжної психології.

Особистістю, як відомо, не народжуються, а стають. Цей процес може тривати протягом усього життя людини, але починається він ще в період дитинства (вік від 4 до 7 років), хоча деякі дослідники вважають, що його передумови закладаються у перші роки життя дитини. Працюючи із дорослими хворими, А. Фройд розуміє, що проблеми дорослих глибоко заховані у їхньому дитинстві. Із перших днів життя дитина відчуває опіку з боку дорослих. І дуже важливо, хто в цей час виконує роль батьків: справжні (тобто біологічні) батьки, родичі, опікуни тощо. Батько і мати відіграють однаково важливу роль у житті дитини. Та все ж батько має більший вплив на дитину, а особливо хлопця, для якого він виконує

подвійну роль. По-перше, ним захоплюються, вірять у його силу, в майбутньому прагнуть бути схожим на нього; по-друге, саме в батькові хлопець бачить суперника, як такого, що має необмежене право і час на материнську увагу, любов, присутність. Якщо така загроза в сім'ї дійсно існує, варто вказати на зародження едіпового комплексу у хлопців та комплексу електри у дівчат.

Для відтворення психологічної ситуації у період дитинства Гр. Тютюнника варто звернутись до автобіографії письменника: *“У тридцять сьомому році, коли батькові сповнилось рівно сорок <...>, його заарештували, маючи на увазі політичний мотив, і пустили по сибірських етапах...”* [6, 614]. На цей час Григору виповнюється шість років. Психолог Т. В. Дуткевич вважає період від трьох до шести років особливо значущим для дитини, у якому винятково важливу роль відіграють батьки, брати, сестри. На думку О. М. Леонтьєва, у дошкільний період починається складний процес утворення мотиваційної сфери дитини, її опосередковування свідомістю, який з відповідними змінами триває протягом усього життєвого шляху. Основна потреба цього періоду, як відзначають психологи, – брати участь у житті й діяльності дорослих. У цей період відбувається орієнтація на дорослих і, в першу чергу, на батьків.

За З. Фройдом, періоди від трьох до п'яти років (фалічна стадія) та від п'яти до дванадцяти (латентна стадія) характеризуються піком розвитку дитячої сексуальності. У цей час діти починають відчувати сексуальний потяг до дорослих. Першими, хто привертає увагу дитини є батьки. У випадку з Григором Тютюнником спостерігаємо “більш повний Едіпів комплекс”: “у хлопця – не лише амбівалентна установка до батька і ніжний вибір об'єкта матері, але одночасно він і поводить себе як дівчинка – проявляє ніжну жіночу установку до батька і відповідно до неї, ревниво-ворожу, до матері” [9, 121].

Як бачимо, у той час, коли величезну роль у розвитку і становленні особистості відіграють батьки, Григир Тютюнник назавжди втрачає батька. Мати Григора згодом виходить заміж. Тобто, в очах сина мати зраджує не лише Михайлові, а й Григору. У 1937 році Григора забрав батьків брат і хлопець вимушений ідентифікувати себе з дядьком, як із найріднішим із батькового оточення. Усе ж матеріальні нестатки в родині дядька змусили хлопця повернутися знову до матері: *“Люди, дивлячись на змучену тьотю і на нас, голодненьких дітей, порадили мені чкурнути до матері”* [6, 615]. У час повернення до матері на Полтавщину Григору мало виповнитись одинадцять років. Психолог Ерік Еріксон зазначає, що “при переході в наступну п'яту стадію (12–18 років) дитина зустрічається <...> з пробудженням “любви і ревності” до батьків” [5, 320]. За З. Фройдом розгортається латентна стадія або передпубертатна фаза (Т. Дуткевич). Це підлітковий вік, коли завершується дитинство і починається перехід до дорослості. У цей період важливу роль виконує оточення, вивчення загальнолюдського досвіду, поглинання нової інформації. Коли Григир повернувся до матері, хату розбила бомба і вони разом з тіткою і малою племінницею, які згодом поїхали слідом за Григором на Полтавщину, опинилися в чужих людей.

У чотирнадцять років – період настання генітальної стадії, за З. Фройдом, або під час другого народження особистості (настання періоду юності (за Е. Еріксоном) Григір зустрічається із старшим братом, який є своєрідним заміником батька, адже спільний батько – те єдине, що їх пов'язує. У спогадах про брата – автора роману “Вир”, Григорія Тютюнника, письменник зізнається, що *“від того часу (коли Григір дізнався, що його брат “копія Михайло”, себто батько наш) й по сей день образ батька в моїй уяві нероздільний з образом Григорія”* [7, 507].

Отже, Григір зі спогадів про батька різних людей, зовнішності брата змодельював образ свого батька: *“і вийшов тато, якого я не пам'ятаю і не знаю навіть, який він був із себе, бо єдине фото (він не любив фотографуватися) загубилося”* [7, 507]. Усе ж, думається, що у пам'яті Григора були рудименти образу батька. І, як зауважує Євген Гуцало, образ батька не лише не стирився з його пам'яті, а *“він з дивовижною наполегливістю знову й знову повертався до тієї дешици спогадів...”* [1, 205–206]. Григорій Булах пригадує групове фото 1937 року (у день, коли забрали Михайла Васильовича). Григір зізнається: *“Тут немає найдорощчої людини – мого тата”* [1, 157].

Зі спогадів матері Григора Тютюнника дізнаємось, що Михайло Тютюнник дуже любив меншого сина: *“...дня не було, щоб він щось не зробив для дитини: то свисток, то дзиґу, то півника на тину, то гоїдалку. А потім із тієї гоїдалки змайструє іншу, ліску виплете, а з ліски – кошик. Гриша дуже любив ті цяцьки”* [цит. за: 8, 137]. Феодосій Роговий зазначав як у задушевній розмові Григір зізнався, що найдужче йому хочеться батька: *“Хоч би знати, де його могила... Мені вона ввижається десь далеко-далеко, в дрімучому лісі”* [1, 369].

Григорій Булах пригадує материну прикрасу, подаровану батьком, яку Григір беріг удома. На селі говорили, що відвар з коралового намиста лікує від сухот. Уся оздоба, крім однієї намистини, була чорна. Вона була збережена – як спогад про батька. Тож, сум за батьком, його опікою, супроводжував Григора протягом усього життя, і, безсумнівно, відбився в його творчості.

В. Марко зазначає: *“творчий потенціал авторської свідомості, яка є власне художньою й тісно взаємодіє з інтуїтивною сферою письменника, реалізується в його образній системі й здобуває концептуально-стильове завершення в його художньому світі”* [2, 201]. Так, в оповіданнях Гр. Тютюнника часто персонажами є хлопці від 5 до 15 років. Майже всі вони виховуються у неповноцінній сім'ї і мають особливе ставлення до одного з батьків. Отже, спроектувавши процес становлення особистості письменника в художню площину, маємо підстави стверджувати, що у більшості його творів герої, як і сам Гр. Тютюнник, перебувають у пошуках батька. В оповіданнях “Перед грозою”, “Смерть кавалера”, “У Кравчини обідають”, “Сито, сито...”, “Обнова”, “Червоний морок”, “Дикий”, а також у повістях “Облога”, “Климко”, “Вогник далеко в степу”, “День мій суботній” або ж батько на фронті, або – помер.

Отже, дитина шукає заміника одного з батьків. Так, у повісті “День мій суботній” є лише одна згадка про батька, а точніше про те, як було б добре, аби в Миколи

був батько: *“Якби в мене був батько, – думав я, – він би за мене заступився”* [6, 481]. В оповіданні *“У Кравчини обідають”* простежується обожнювальне ставлення до батька. Прихід тата – це свято для дітей: *“Виглядати тата на обід – то найбільша його радість, найпочесніше доручення, що дісталось йому від старших братів та сестер”* [6, 243]. У хлопця горять від радості очі, адже він першим побачив тата. У відносинах із батьком простежується шанобливість, доброта: *“Діти шанобливо дивляться, як тато, зціпивши зуби, шатиристь руки цеглинкою...”* [6, 243]. Очевидно, що дітям рідко випадає можливість бачити батька.

Детальніше простежимо як в інших творах непереборне бажання письменника мати батька переноситься у художню площину. Головний герой оповідання *“В сутінки”* – студент, але за допомогою ретроспекції автор нас вводить у його травматичне дитинство. Образ батька, який запам’ятав малий хлопець, назавжди увіковічнися у його думках, спогадах. Це образ молодого, гарного чоловіка-сім’янина, який пішов на фронт захищати сім’ї багатьох українців: *“Я тільки тріньки-трінечки пам’ятаю тата: вони були великі, і рука в них теж була велика. Вони часто клали ту руку мені на голову, і під нею було тепло й затишно, як під шапкою”* [6, 33]. Не дивно, що татова сестра є доброю і лагідною: *“Вона мене любить, жаліє і називає “сиріткою”, а матір – “пройдою””* [6, 33]. Для дитини усе, що якимось чином пов’язане з татом є світлим і добрим. Чоловік, який приходить до матері, хоч і добре ставиться до нього, але викликаючи спогади про батька (адже вони з батьком були друзями), породжує почуття образи й помсти: *“Але в його голосі немає ласки до мене. В ньому я чую зневажливу, як милостиня, поблажливість самовпевненої людини”* [6, 32]. Коли зникає один із батьків, дитина потребує додаткової опіки від другого батька. Але мати не дає йому тієї уваги, турботи, якої потребував син: *“Вони вже забули про мене. Їм сумно, гірко і, мабуть, хочеться плакати, того що він не йде. А вони ждуть його увесь вечір та й цілий день ждали”* [6, 31]. У оповіданні *“Обнова”* спогади про батька також викликають у Івана лише теплі, приємні відчуття: *“Пливу сажнями до берега – це мене тато, як ще живі були, сажнями навчили плавати, – хапаюся руками за теплі верболозові коси і видираюся на кручу. Потім швиденько вдягаюся”* [7, 200].

У новелі *“Три зозулі з поклоном”* батько постає як ідеал вірності, вічної любові. Протиставляються два типи персонажів-чоловіків: чоловік Софії – Михайло (батько): *“Сокіл був, ставний такий, смуглий, очі так і печуть, гарнющі...”* [7, 357]; чоловік Марфи: *“...Товстопикий був, товстоногий. І рудий – матінко ти моя... Як стара солома”* [7, 357]. Ключовим у любовному трикутнику (Софія-Михайло-Марфа) є те, що Софія, на відміну від Марфи, не могла відчувати Михайла на духовному рівні. Мати відповідає синові: *“Вона щораз перша вгадувала, коли тато обізветься <...> Хтозна, сину. Серце у всіх людей не однакове. В неї таке, бач, а в мене таке... Вона за тата набагато молодша була”* [7, 357]. Усе ж у цій непростій ситуації батько залишається вірним своїй сім’ї. Про це свідчить уявний символ оберігу сім’ї, вірності – колиска: *“Обнімаю тебе і несу на руках колиску з сином, доки й житиму”* [7, 358]. Як бачимо, батько постає кришталєво-чистим, вірним, а

мати – як така, що не зовсім відповідає тому органічному почуттю кохання, яке має Марфа до Михайла. Лише одним-єдиним натяком письменник дає зрозуміти, що і батько любить Марфу. Михайло зізнається: *“Я послав їй, як співав на ярмарках Зіньківських бандуристочка спіленький, послав три зозулі з поклоном, та не знаю, чи перелетять вони Сибір неісходиму, а чи впадуть од морозу <...>. Може, вона покличе свою душу назад, і тоді до мене хоч на хвильку прийде забуття”* [7, 358]. Слушно зазначає В. Марко: *“Марфина душа коло Михайла – то його власна душа коло Марфи, то знак його незреалізованої любові”* [2, 259].

Головний герой повісті “Климко” – сирота, живе з дядьком: *“Дядько Кирило <...> одягав Климка в матроський костюм з безкозиркою, в нові рипучі сандалі, брав його за руку, і вони йшли до магазинів по морозиво та цукерки”* [6, 422–423]. Спогади про дядька осяяні світлом, добром, турботою: *“Дядько Кирило, в білих напрасованих брюках, білих парусинових черевиках і блакитній сорочці, легко перехоплений у стані шовковим поясом, одягав Климка в матроський костюм з безкозиркою, в нові рипучі сандалі, брав його за руку, і вони йшли до магазинів по морозиво та цукерку <...> Климко напихав кишеньки цукерками, лизав кругле морозиво...”* [6, 422–423]. У цьому ж творі йдеться про тітку Мотю, яка любила дядька *“і тільки одна серед них тітка Мотя з висілка, плакала вголос і припадала щогою до чорних – їх так і не відмили – дядькових рук, складених на грудях. Вона частенько приносила дядькові чисті, випрасувані сорочки, що пахли простим чорним милом”* [6, 387]. Прикметним є те, що у творах Гр. Тютюнника часто присутній образ жінки, яка любила батька або дядька: Марфа (“Три зозулі з поклоном”), тітка Мотя (“Климко”). На нашу думку, цьому є два пояснення. По-перше, батько Григора був вродливий, гордий, “напівмужик-напівінтелігент”, його жінки любили, і обов’язково знайшлася б та, яка була б достойною дружиною для нього; по-друге, у кожному з наявних у творах любовних трикутників батько усе ж залишається вірним своїй сім’ї, що є підтвердженням і таких чоловічих рис, як: самовідданість, здатність на чисте почуття кохання, жертвовність.

Павло у повісті “Вогник далеко в степу” залишився у дев’ять років без батька з мачухою. Простежується обоюстороннє ставлення до батька: *“...тато, про якого я думав щодня, бачив його останню усмішку і сльози в очах”* [6, 462]. Тітка Ялосовета *“пішла за мого тата “на дитину”, як мені було дев’ять років, і прожила з ним до війни рівно місяць, а зі мною оце вже шостий рік мучиться. Я-бо ніколи й разу не назвав її матір’ю, якимось язик не повертається. Якби хоч тато був...”* [7, 406].

Проаналізувавши взаємовідносини між мачухою та Павлом, помічаємо, що хлопець прагне зробити для неї щось добре, порадувати чимось, аби та не засмучувалась: влаштуватись в училище, принести дров, навіть пропонував їй заміж вийти. Можемо припустити, що таке ставлення до тітки, яке можна назвати як “поблажливе” саме через любов до батька, адже це був ЙОГО вибір: *““Лесю, рідна, доглянь хлопчика, як не вернуса. У нас же з ним ні кровиночки рідної нема більш, тільки ти. Лесю... Хороша, любя, спасибі тобі, що стрілася нам”. Він так і сказав: нам...”* [6, 462]. Урешті-решт, мачуха викликає жалість. Так Павлуша

відгукується про почуття до тітки Ялосовети: *“Мені жалко дивитися на її пальці худі, що стягають шинелю, аби якось застібнути гаплички. Всю жалко”* [6, 468].

Павло, досягнувши п'ятнадцятирічного віку, щоразу принагідно повертається спогадами до подій дитинства, батька: *“Отак десь і тато лежить. А може, й не так, може, присипало десь”* [6, 453] (підкреслення наше. – Я. П.). Як бачимо, хлопець на якусь мить відмовляється вірити у смерть батька, хоч розуміє, що його вже не повернути.

Серед усіх повістей, саме у повісті “Облога” найвиразніше простежується стан дитини “у пошуках батька”, а також чітко окреслені взаємовідносини: “матисин”, “батько-син”. Спостерігаємо, що за життя батька у спогадах Харитона справжня сімейна ідилія: *“Бабусю згадую, пасьбу, хату нашу з образами...”* [7, 301]. Після того, як батька не стало, коли дитині необхідна була подвійна опіка, мати, як сказала Харитону бабуся, “повіялася”. Григор Тютюнник створив ідилічний образ свого батька. Про це він говорить устами малого Харитона: *“Так я видумав собі тата, й коли бабуся показала мені його карточку, зняту зі стіни та приховану в скрині під усяким ганчір'ям, я не повірив, що то він, бо мій тато був вищий, ширший у плечах, мав довгу густу чуприну й великі вогнисті очі”* [6, 161].

Символічною є зустріч Калюжного з Харитоном: *“Калюжний нахилився, придивляючись: – Харитон Дем'янович... Він сказав це так лагідно, зраділо, усміхнено і... по-татовому, що я, не відаючи й сам, як воно зі мною сталося, уткнувся йому обличчям в розстебнуту на грудях шинелю і заплакав”* [7, 334]. Хлопець починає себе ідентифікувати з Калюжним, який нагадує йому батька. *“А ти, Харитоне, побігай кругом саней та погрійся, – сказав мені Калюжний, усміхаючись так, що я аж здригнувся: в його усмішці було щось дуже знайоме, рідне мені, але забуде...”* [6, 165]. Синівські почуття до Калюжного Харитон виражає так: *“Калюжний кладе мені руку на голову, так що шапка наповзає аж на очі <...>. Мені щось лоскоче в горлі, очі застилає гарячий туманець, але я знаю, що це ненадовго, що воно пройде. Ось не стане видно машини – і пройде...”* [6, 119]. Помітним є факт, що звати Калюжного – Михайло Васильович. Так було звати і батька Григора Тютюнника. Проте, така ідилічна ситуація у воєнний час здається хлопцеві ніби оманливою, несправжньою. Це викликає в нього страх того, що, і Калюжний, і тепла вода, якої хлопець не бачив майже рік, їжа – усе може скінчитись. Недаремно автор показує Харитона у позі ембріона – єдиного і надійного захисту в лоні матері: *“Я з головою вкрився теплим колючим ряденцем, затис долоні між коліними – ця поза ще змалечку навівала мені затишок та раювання в думках...”* [7, 337]. Ключовим у цих думках є те, що рай Харитона асоціюється із спогадами про батька: *“і став пригадувати свої давні радощі: як тато приніс колись із поля їжака і я качав його по хаті віником, бо він був колючий; іншим разом знову ж таки тато вніс із грядки кавун у росі, й та роса стріляла по хаті гострими сонячними скалками, а тато всміхався...”* [7, 337]. Символічною видається коліскова пісня, яку почув Харитон, ховаючись від бомб: *“Якась жінка тихо, як не пошепки, заспівала дитині про котика, що спіймав собі мишку і вкинув у колыску...”* [7, 111]. Показовим є те, що ця

колискова асоціюється у Харитона не з матір'ю, а з батьком: “Я цю пісню одразу впізнав, бо її ще тато мені співав і бабуся” [7, 111].

Отже, аналіз мегатексту Гр. Тютюнника засвідчує відчуття письменником великого суму за батьком, болю за втратою найріднішої людини. Протягом усього життя Григорій Тютюнник не забував батька, а відновлював у собі спогади, пов'язані з ним. Так звані постійні пошуки батька знайшли своє продовження у художніх творах (Калюжний “Облога”, дядько Кирило “Климко”). Межі статті не дають змоги простежити такий стан письменника в інших прозових творах. У перспективі бачимо подальший аналіз мегатексту Гр. Тютюнника, що уможливить розкриття психічних інтенцій письменника та особливостей їх вираження у художніх творах.

Література

1. Вічна загадка любові: літературна спадщина Григора Тютюнника: спогади про письменника / [упоряд. А. Шевченко]. – К. : Рад. письменник, 1988. – 495 с.
2. Марко В. П. Стежки до тайни слова: літературознавчі й методичні студії : [навч. посіб. для студ. філол. спец.] / В. П. Марко. – Кіровоград : Степ, 2007. – 264 с.
3. Панченко В. Є. Енергія пошуку : [літературно-критичні статті та нариси] / В. Є. Панченко. – К. : Радянський письменник, 1983. – 271 с.
4. Тарнашинська Л. Б. Українське шістдесятництво: профілі на тлі покоління (Історико-літературний та поетикальний аспекти) / Л. Б. Тарнашинська. – К. : Смолоскип, 2010. – 632 с.
5. Теория личности в западно-европейской и американской психологии : [хрестоматия по психологии личности] / [ред.-сост. Д. Райгородский]. – Самара : Бахрах, 1996. – 480 с.
6. Тютюнник Г. Облога / Г. Тютюнник ; [передм. та прим. В. Дончика]. – 3-тє вид. – К. : ПУЛЬСАРИ, 2004. – 584 с.
7. Тютюнник Г. Твори / Г. Тютюнник. – К. : Молодь, 1984. – 578 с.
8. Тютюнник Г. Бути письменником : [щоденники, записники, листи] / Г. Тютюнник ; [передм., упор. О. Неживого]. – К. : Ярославів Вал, 2011. – 440 с.
9. Фрейд З. Я и Оно. По ту сторону принципа удовольствия / З. Фрейд ; [пер. с нем.]. – М. : АСТ : Астрель, 2011. – 156 с.

Анотація

У статті досліджуються окремі аспекти психічного буття Гр. Тютюнника та форми їхньої художньої реалізації. Основна увага зосереджена на переживаннях письменника через втрату батька. Автобіографія, спогади рідних і близьких прозаїка сприяють увиразненню особливостей психосвіту Гр. Тютюнника у період дитинства. З'ясовано, що відсутність батька та недостатня увага матері до сина у ранньому віці сприяли розвитку Едіпового комплексу. Це, у свою чергу, спровокувало прояв ніжності до батька і ворожості до матері. Здійснюється спроба визначити особливості формування ідилічного образу батька та його художнього втілення в мегатексті митця.

Ключові слова: психосвіт, мегатекст, Едіпов комплекс.

Аннотация

В статье исследуются отдельные аспекты психического бытия Гр. Тютюнника и формы их художественной реализации. Основное внимание сосредоточено на переживаниях писателя через потерю отца. Автобиография, воспоминания родных и близких прозаика способствуют подчеркиванию особенностей психомира Гр. Тютюнника в период детства. Выяснено, что отсутствие отца и недостаточное внимание матери к сыну в раннем возрасте содействовали развитию Эдипова комплекса. Это, в свою очередь, спровоцировало проявление нежности к отцу и враждебности к матери. Осуществляется попытка определить особенности формирования идиллического образа отца и его художественного воплощения в мегатексте писателя.

Ключевые слова: психомир, мегатекст, Эдипов комплекс.

Summary

The article deals with some aspects of mental life of Gr. Tiutiunyk and forms of their artistic realization. The main focus is on the experiences of the writer through the loss of his father. Autobiography, memories of relatives and friends, contribute writer's expressive features in Tiutiunyk's psychological being during childhood. It is shown that the absence of his father and mother's lack of attention to his son at an early age contributed to the development of Edip's complex. This, in turn, instigated a display of tenderness to his father and enmity to his mother. Attempting to define the features of the formation of the idyllic image of the father and his artistic expression in artist's megatext.

Keywords: psychological being, megatext, Edip's complex.

УДК 821.161.2.09:1(091)]"19"

Сінченко О. Д.,
кандидат філологічних наук,
Київський університет
імені Бориса Грінченка

“БЕЗГРУНТЯНСТВО” ЯК ЕКЗИСТЕНЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА В ПОВІСТІ “БЕЗ ГРУНТУ” В. ДОМОНТОВИЧА Й “ЕНЕЙ ТА ЖИТТЯ ІНШИХ” ЮРІЯ КОСАЧА

Проблема людини в її загальнолюдських вимірах, а не лише національних призводить до того, що письменницька рефлексія дедалі більше обіймає антропологічну проблематику, ставлячи в осердя міркувань проблему справжності / несправжності існування, культури й цивілізації, вибору людини в межових ситуаціях, зумовлених епістемологічними, соціальними та політичними кризами ХХ століття.

Протистояння соціального й індивідуального буття особливо характерне для української літератури середини ХХ століття, де перевага надається саме індивідуальному буттю. Екзистенційність, як основна домінанта цієї літератури, виявляє себе в намаганні розв'язати проблеми людського буття у формі антиномій: сутності й існування, буття і небуття, пізнання і розуміння, що підкреслюють трагізм існування людини в світі.

Типологічна спорідненість творчості В. Домонтовича із творчістю Ю. Косача дає підстави ще раз засвідчити наявність потужної літературної рефлексії, в осердя якої закладені філософські ідеї доби, що сукупно становлять екзистенційний дискурс української літератури середини ХХ століття.

Проблематика піднята письменниками як то: абсурдність існування, втрата комунікації в міжлюдському спілкуванні, неможливість самоідентифікації героїв і, як наслідок, розчинення їх у численних масках, що лише створюють ілюзію справжнього існування та ін., не лише дають підстави розглядати їхню творчість у загальноєвропейському контексті, але також вичленувати специфічну спробу розрішення вселюдських проблем на власне національному ґрунті.

Такою проблемою постає тема “безґрунтя” в усіх її модифікаціях: аксіологічних, моральних, державницьких, де ситуація бездержавності набуває екзистенційного виміру.